



## آیت الله برهان می‌گفت باید مراقب ورودی‌ها و خروجی‌های «نفس» باشیم

آیت‌الله شیخ علی‌اکبر برهان از فقیهان مجاهد، عارفان مکتب تشیع و مربیان برجسته اخلاق بود که نقشی محوری در بازسازی هویت دینی و احیای پایگاه‌های مذهبی پایتخت ایفا کرد.

آیت الله شیخ علی اکبر برهان از فقیهان مجاهد، عارفان مکتب تشیع و مربیان برجسته اخلاق بود که نقشی محوری در بازسازی هویت دینی و احیای پایگاه‌های مذهبی پایتخت ایفا کرد.

به گزارش خبرنگار مهر، آیت الله شیخ علی اکبر برهان از فقیهان مجاهد، عارفان مکتب تشیع و مربیان برجسته اخلاق در قرن چهاردهم هجری است که در دورانی حساس از تاریخ معاصر ایران، به ویژه پس از سال‌های خفقان رژیم رضاخانی و آغاز دوره پهلوی دوم، نقشی محوری در بازسازی هویت دینی و احیای پایگاه‌های مذهبی پایتخت ایفا کرد و نمونه‌ای عینی از عالمان مردمی بود که علم را با عمل، و سلوک عرفانی را با حضور فعال اجتماعی گره زدند.

علی اکبر برهان در سال ۱۳۲۴ قمری در شهر تهران دیده به جهان گشود؛ پدرش، میرزا علی، از کسبه معتمد، متدین و نام‌آشنای تهران بود که فرزند خود را در بستری آمیخته با ایمان و تقوا پرورش داد و علی اکبر جوان پس از طی کردن دوران کودکی، قدم در مسیر علوم الهی گذاشت و مقدمات حوزه و بخشی از سطوح اولیه را در تهران و نزد استادان میرزا آن روزگار همچون سید محمد قیصر (یا قصیر)، شیخ علی رشتی و سید محمد استرآبادی با موفقیت سپری کرد. تشنگی مفرط وی برای کسب معارف در سنین جوانی، او را برای نخستین بار عازم حوزه کهنسال نجف اشرف ساخت و شیخ علی اکبر به مدت سه سال در نجف اقامت گزید و کتب متداول درسی آن عصر را نزد استوانه‌های علمی مانند شیخ مرتضی طالقانی و آقا میرزا محمد عراقی تلمذ نمود. وی پس از این دوره، مدت کوتاهی به تهران بازگشت، اما شوق تحصیل بار دیگر او را به تکاپو واداشت تا این بار رو به سوی حوزه علمیه تازه تاسیس قم نهد و از فضای پرنشاط علمی آن بهره‌مند شود.

در قم، سطوح عالی‌ه فقه و اصول مانند مکاسب و کفایه را نزد عالم جلیل‌القدر، آیت الله شیخ محمدعلی حائری قمی و مؤسس بزرگ حوزه، آیت الله شیخ عبدالکریم حائری یزدی به اتمام رساند و برای عمق بخشیدن به اجتهاد خود، در دروس خارج فقه و اصول اعظم قم از جمله آیات عظام سید محمدتقی خوانساری، سید محمد حجت کوه‌کمره‌ای و شیخ مهدی مازندرانی شرکت جست. برهان که به دنبال کمال علمی و معنوی بالاتری بود، برای دومین بار عازم عتبات عالیات شد و سال‌های متمادی در محضر استوانه‌های بی‌بدیل فقه و عرفان زانو زد و در این دوره از محضر مراجعی چون آیات عظام سید ابوالحسن اصفهانی، میرزا محمدحسین نائینی، شیخ محمدکاظم شیرازی، سید محمود شاه‌رودی و سید ابوالقاسم خویی بهره‌های فراوان برد و به درجه رفیع اجتهاد نائل آمد و همچنین با دریافت وکالت مطلقه از محضر آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی و آیت الله حجت، به عنوان شخصیتی مورد وثوق و امین مراجع طراز اول شناخته شد.

### مشرب عرفانی و سیره اخلاقی

شیخ علی اکبر برهان علاوه بر تبحر در فقه، در سیر و سلوک معنوی نیز مرتبه‌ای والا داشت و نقطه عطف حیات معنوی او در نجف، اتصال به محضر عارف بی‌بدیل، حضرت آیت الله سید علی آقا قاضی طباطبایی بود که تأثیرپذیری از این مکتب عرفانی، از برهان شخصیتی متعبد، دائم‌الذکر و اهل معنا ساخت که زندگی‌اش آمیخته با اخلاص، تواضع و تقید شدید به مستحبات بود.

شاگردان وی همواره از تَقَس گرم و تأثیر عمیق تربیتی استاد یاد کرده‌اند؛ او به طلاب توصیه می‌کرد که درس خواندن هرگز نباید آنها را از نوافل، مستحبات، تعقیبات نماز و به ویژه برنامه‌های منظم سحرگاهی بازدارد، به طوری که آیت الله مجتهدی تهرانی از قول ایشان نقل می‌کرد که ثواب اعمال ما زیاد است، اما ثواب دان ما سوراخ است و با یک غیبت یا عمل حرام، تمام حسنات سحرگاهی را از دست می‌دهیم، پس باید مراقب ورودی‌ها و خروجی‌های نفس بود.

از ویژگی‌های بارز اخلاقی ایشان، هدایت عملی جامعه بود و او معتقد بود امام جماعت باید پیش قدم در همه امور باشد؛ به طوری که هر روز ساعتی پیش از نماز به مسجد می‌آمد، آنجا را نظافت و آراسته می‌کرد و سپس به اقامه نماز و وعظ می‌پرداخت و سخنان پرجاذبه و منبرهای اخلاقی وی چنان تأثیرگذار بود که حتی شورورترین و خطاکارترین افراد جنوب شهر را دگرگون ساخته و آنان را به اهل طاعت، عبادت و حتی ملازمان نماز شب تبدیل می‌کرد.

هجرت به تهران و تأسیس پایگاه معنویت در محله لرزاده

پس از سقوط حکومت رضاشاه در شهریور ۱۳۲۰ شمسی و برداشته شدن فشار ناشی از دین زدایی پهلوی اول، آیت الله برهان ضرورت بازسازی اوضاع مذهبی ایران را به خوبی درک کرد و با اجازه و اشارت زعیم وقت، آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی، حوزه علمیه نجف را رها کرد و به زادگاهش تهران بازگشت. او پس از گشت وگذار در مناطق مختلف پایتخت، حوالی خیابان خراسان در جنوب شهر تهران را برای مأموریت خود برگزید که این منطقه در آن دوران، منطقه ای پرت، کم برخوردار و محصور در میان زمین های کشاورزی و بیابان های دولاب بود، اما شیخ با پای پیاده در میان مردم آمدوشد کرد، ضرورت احیای دین را برای آنان بازگو نمود و با حمایت اهالی، ابتدا مسجدی کوچک بنا کرد که این پایگاه مذهبی به مرور زمان با معماری و هنر معمار نامی، حاج حسین لرزاده، توسعه یافت و به «مسجد لرزاده» مشهور شد و کل آن منطقه را به نام محله لرزاده هویت بخشید. آیت الله برهان در صحن این مسجد، حجره هایی کوچک بنا کرد و حوزه علمیه لرزاده را با پذیرش حدود ۷۰ تا ۸۰ طلبه از تهران و سایر شهرستان ها پایه گذاری نمود تا به تربیت طلابی باسواد، متخلق و متعهد بپردازد، به گونه ای که به گواهی آیت الله مهدوی کنی، طلاب مدرسه لرزاده در قم همواره انگشت نما و متمایز بودند؛ چرا که نظم، ادب، اخلاق و جدیت در درس را از تفس مربی خود به ارث برده بودند.

#### خدمات اجتماعی، رفاهی و مردم داری

مسجد لرزاده در دوران امامت آیت الله برهان، صرفاً یک مصلاهی عبادی نبود، بلکه همچون یک شهر کوچک و یک نهاد مدنی-اسلامی همه جانبه اداره می شد و سیره مردمی شیخ به گونه ای بود که حیاطی کوچک و اتاقی مستقل در کنار خانه اش ساخته بود که درب آن شبانه روز به روی مسافران، طلاب غریب و نیازمندان باز بود و از آنان پذیرایی می کرد. مهم ترین خدمات اجتماعی و رفاهی ایشان شامل تأسیس نخستین صندوق قرض الحسنه سنتی و مسجدمحور ایران با همکاری میردانش برای گره گشای مشکلات مالی کسبه و طلاب، شبکه سازی و خودکفایی محلی با ترغیب نمازگزاران اصناف مختلف به برطرف کردن نیازهای کاری و معیشتی یکدیگر، تسهیل ازدواج جوانان با تبدیل بستر مسجد به محلی برای واسطه گری خیر، و همچنین حمایت از مؤلفان و اهل قلم بود؛ به طوری که هرگاه کتاب دینی ارزشمندی چاپ می شد، نویسنده را به مسجد فرا می خواند تا کتابش را به مردم معرفی کند که نمونه بارز آن، حضور مرحوم فیض الاسلام برای عرضه دوره شش جلدی ترجمه معروف خود از نهج البلاغه با حمایت و سفارش شیخ به نمازگزاران بود.

یکی از درخشان ترین ابعاد حیات اجتماعی آیت الله برهان، دافعه شدید او نسبت به فرهنگ غربی و نظام شاهنشاهی بود، چرا که او به خوبی درک کرده بود رژیم پهلوی قصد دارد از طریق نظام آموزش و پرورش رسمی، فرهنگ اسلامی را استحاله کند؛ از این رو، او دست به اقداماتی نوین زد و علاوه بر احداث «مدرسه علمیه برهانی» در دو طبقه و ۳۴ حجره با امکانات رفاهی کامل در جوار حرم حضرت عبدالعظیم حسنی (ع)، اقدام به تأسیس کودکستان، دبستان و دبیرستان های دخترانه و پسرانه «برهان» در تهران نمود تا مدارس کلاسیک با معیارهای اسلامی پایه بگذارد. مدیریت و جو حاکم بر این مدارس به گونه ای بود که معلمان متعهد با زبان داستان و روش های تربیتی هوشمندانه، روحیه استکبارستیزی و دین داری را در دل دانش آموزان زنده نگه می داشتند و در حالی که در آن دوران، رژیم پهلوی مدارس را مجبور به شرکت در جشن های طاغوتی می کرد، کادر مدیریتی مدارس برهان با تدابیر مختلف از حضور دانش آموزان در این محافل خودداری می کردند.

آیت الله شیخ علی اکبر برهان پس از سال ها مجاهدت بی وقفه در سنگر حوزه، مسجد، مدرسه و خدمات اجتماعی، در سال ۱۳۴۰ شمسی (۱۳۷۸ قمری) برای انجام مناسک حج واجبی رهسپار دیار وحی شد و در همان سرزمین مقدس، در سن ۵۴ سالگی، جان به جان آفرین تسلیم کرد. پیکر مطهر این عالم ربانی و فقیه مجاهد، در نیمه ذی الحجه سال ۱۳۷۸ قمری، پس از اقامه نماز توسط عالم مجاهد آیت الله شیخ حسین لنکرانی، در شهر مکه و در جوار مقبره باستانی و منسوب به حضرت حوا به خاک سپرده شد تا برای همیشه در پناه امن الهی آرام گیرد؛ اگرچه مرقد او در غربت مکه پنهان است، اما میراث عظیم او یعنی مسجد لرزاده، مدارس علمیه و شاگردان سترگی که پرورد، همچنان شجره طیبه ای است که ثمرات آن در تاریخ معاصر ایران جاری و ماندگار است.